

T.C.

YARGITAY

Hukuk Genel Kurulu

E: 2001/13-569

K: 2002/534

T: 19.6.2002

- **TAZMİNAT DAVASI (Geçersiz Sözleşme Nedeniyle Ödenen Satış Bedelinin Geç İade Edilmesi Yüzünden Uğranılan Munzam Zararın Tazmini Talebi)**
- **SEBEPSİZ ZENGİNLEŞMEYE DAYALI ALACAK DAVASI (Davalının Ödemesi Gereken Bedeli Geç İade Etmesi Nedeniyle Uğranılan Munzam Zararın Tazmini Talebi)**
- **HAKİMİN GÖREVİ (Bir Davada Öne Sürülen Maddi Olgulara Uygulanacak Yasa Maddelerini Bulmak Uygulamak ve Davanın Hukuki Nitelendirmesini Belirlemek Görevlerinin Olması)**
- **TEMERRÜT (Munzam Zarar Sorumluluğunun Kusura Dayanan Temerrüdün Hukuki Bir Sonucu ve Borçlunun Zararının Faizi Aşan Bölümü Olması)**
- **MUNZAM ZARAR (Borçlu Temerrüde Düşmeden Borcunu Ödemiş Olsaydı Alacaklının Malvarlığının Kazanacağı Durum ile Temerrüt Sonucunda Ortaya Çıkan Durum Arasındaki Fark Olması)**
- **İCRA TAKİBİ (Munzam Zararın Asıl Alacak ve Faizleri Yönünden İcra Takibinde Bulunulmasıyla Sona Ermemesi)**
- **ZAMANAŞIMI (Munzam Zarar Alacağının On Yıllık Zamanaşımı Süresinde İstenebilmesi)**
- **İSPAT YÜKÜ (Munzam Zarar Alacaklısının Temerrüde Uğrayan Asıl Alacağının Varlığını Alacağı Geç veya Hiç Alamamasından Dolayı Temerrüt Faizi ile Karşılanmayan Zararını İspatlamasının Gerekmesi)**
- **KUSUR (Munzam Zarar Alacaklısının Borçlunun Temerrüde Düşmekte Kusurlu Olduğunu İspatla Yükümlü Olmaması)**

1086/m.76

818/m.103,105

DAVA : Taraflar arasındaki "tazminat" davasından dolayı yapılan yargılama sonunda; İstanbul Asliye 6. Ticaret Mahkemesince davanın reddine dair verilen 7.10.1999 gün ve 1996/171-1999/1098 sayılı kararın incelenmesi davacı vekili tarafından istenilmesi üzerine, Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin 8.5.2000 gün ve 2000/2297-4369 sayılı ilamı ile (...Davacı, davalılar Leman ve İbrahim O.'a ait 15 parsel numaralı taşınmazı harici sözleşmeler ile satın alıp 9.126.000.000 lira satış bedeli ödediklerini ve taşınmaz üzerine de imalat yaptıklarını, ancak davalı İbrahim O.'ın vefatından sonra diğer davalı Leman O.'ın 26.7.1994 tarihli ihtarla sözleşmeyi feshettiğini ve taşınmazın üzerindeki imalatlarla birlikte diğer davalı U... İnşaat A.Ş.ne satıldığını, kendilerinin Zeytinburnu 1.Asliye Hukuk Mahkemesinde cebri tescil olmadığı takdirde istirdat talepli dava açtıklarını yargılama sonunda satış bedeli 9.126.000.000 lira ile imalatların bedeli 14.500.000.000 liranın yasal faiziyle birlikte davalı Leman O.'dan tahsiline karar verildiğini, ancak davalıların satış bedelini daha önce iade etmeyip değerlendirmek suretiyle sebepsiz zenginleştiklerini imalatların bugünkü değerinin en az 50 milyar TL.olduğunu ve davalı şirketin taşınmazı bu imalatlarla birlikte satın almak suretiyle diğer davalılarla birlikte haksız olarak zenginleştiğini ileri sürerek satış bedelinden 25.000.000.000 lira zararlarından şimdilik 7.500.000.000 lira ile imalatların değerinden fazlaya dair hakları saklı kalmak kaydıyla 7.500.000.000 liranın tahsilini istemiştir.

Davalılar müştereken verdikleri cevap dilekçesi ile Zeytinburnu 1.Asliye Hukuk Mahkemesinin 1994/698 esas 1995/705 sayılı ilamının kesin hüküm teşkil ettiğini ve bu dosyada hüküm altına alınan bedelin davacıya ödendiğini sebepsiz zenginleşmenin koşullarının oluşmadığını davalı şirketin davacı ile herhangi bir hukuki ilişkisinin olmadığını savunmuşlar ve davanın reddini dilemişlerdir.

Mahkemece, Zeytinburnu 1.Asliye hukuk Mahkemesinin 1994/698 esas, 1995/705 karar sayılı ilamında hükmolunan tutarın davacı tarafından tahsil edildiği anılan mahkeme ilamının kesin hüküm teşkil ettiği, satış sözleşmelerinin geçersiz olduğu borcun borçlu temerrüdüne düşülmeden ödendiği B.K.nun 61 ve 105 maddesindeki koşulların oluşmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı tarafından temyiz edilmiştir.

1-Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle yasaya uygun gerektirici nedenlere ve özellikle delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre davacının davalı U... İnşaat A.Ş. ne yönelik temyiz itirazları ile diğer davalılara yönelik temyiz itirazlarından aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan temyiz itirazlarının reddi gerekir.

2-Bir davada dayanılan maddi vakıaları açıklamak ve ispat etmek taraflara bu maddi vakılara göre uyumsuzluğu hukuken nitelemek nitelendirmeye göre uygulanacak yasa maddelerini bulmak ve doğru olarak uygulamak hakimnin görevidir. Davacı bu davada Zeytinburnu 1. Asliye Hukuk Mahkemesinin

1994/698 esas, 1995/705 karar sayılı ilamı ile hüküm altına alınan para alacağının geç ödenmesi nedeniyle faizi aşan zararını istemiştir. İstek bu niteliği itibarıyla B.K.nun 105. maddesinde düzenlenen munzam zararın ödetilmesi istemidir. Zeytinburnu 1. Asliye Hukuk Mahkemesinin anılan kararına konu alacaktan daha fazla alacağı olduğu şeklinde ikame edilmiş bir dava değildir. O nedenle bu davadaki istem yönünden anılan dava kesin hüküm teşkil etmez. Mahkemenin kesin hüküm nedeniyle davanın reddine karar vermesi bu nedenle doğru değildir. Davacının ilamlı alacağının temerrüt tarihi ilamda açıklandığı gibi 29.9.1994 dava tarihidir. Zeytinburnu 1. Asliye Hukuk Mahkemesinin anılan davasına konu alacağın gerçekte o davanın açıldığı tarih olan 29.9.1994 tarihinde ödenmesi gerekir. Bu tarihte para borcunu ödemeyen ve bu suretle dava açılmasına sebebiyet veren davalı Lemana Oral davacının ilamda belirtilen faizi aşan oranda bir zararı gerçekleşmiş ise B.K.nun 105. maddesi hükmü uyarınca davacıya tazmin etmekle yükümlüdür. Öyle ise mahkemece davacıdan faizi aşan oranda zarara uğradığına ilişkin delilleri ile varsa davalının karşı delilleri alınmalı gerektiğinde konusunda uzman bilirkişi düşüncesinden de yararlanmak suretiyle hasıl olacak sonuca uygun bir karar verilmelidir. Mahkemenin davadaki istemi nitelendirmede yanılığa düşerek istemin özelliğine uygun düşmeyen gerekçelerle yazılı şekilde davanın reddine karar vermesi usul ve kanuna aykırıdır..) gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda, mahkemece önceki kararda direnilmiştir.

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek direnme kararının süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kağıtlar okunduktan sonra gereği görüldü:

KARAR : Dava, geçersiz sözleşme nedeniyle ödenen satış bedelinin geç iade edilmesi yüzünden uğranılan munzam zararın tazmini ve sebepsiz zenginleşmeye dayalı alacak istemine ilişkindir.

Yerel mahkemenin, geçersiz sözleşme nedeniyle ödenen ve daha önce açılan alacak davası sonucunda mahkemece hüküm altına alınan satış bedelinin,davalı Lemana O. tarafından faiziyle birlikte ve taşınmazın kendisine iadesinden önce davacıya ödendiği, o nedenle temerrüdün gerçekleşmediği, sebepsiz zenginleşmenin de söz konusu olmadığı gerekçesiyle verdiği davanın reddine dair karar, Yüksek özel Dairece yukarıdaki gerekçeyle bozulmuştur.

Taraflar arasında, tapulu taşınmazların satımına ilişkin olarak, resmi şekle uyulmaksızın sözleşmeler yapıp, taşınmazın davacıya teslim olduğu; davacı kooperatifin bu sözleşmeler uyarınca,satış bedelinin 9.126.170.000 TL. lik kısmını ödediği, kalan kısmın ödenmemesi üzerine, davalı Lemana O.'ın 29.7.1994 tarihli ihtarnameyle sözleşmeyi feshettiğini davacıya bildirdiği; davacının bunun üzerine 29.9.1994 tarihinde Lemana O. aleyhine açtığı davayla,

harici satış sözleşmelerine dayanarak, taşınmazdaki Leman O. hissesinin kendi adına tescili, bu mümkün olmadığı takdirde, ödediği satış bedeli 9.126.170.000 TL. ile, taşınmaza yapılan inşaatın bedeli 14.500.000.000 TL. nin tahsilini istediği; Zeytinburnu Asliye 1. Hukuk Mahkemesi'nin 1994/698 esasında görülen bu davada, davalı Leman O. vekilinin, davayı alacak istemi yönünden kabul ettiği, sonuçta, 30.11.1995 gün ve 1995/705 sayılı kararla, tescil isteminin reddine, 9.126.170.000 TL. satış bedeli ve 14.500.000.000 TL. inşaat bedeli üzere toplam 23.626.000.000 TL. nin dava tarihinden itibaren yasal faiziyle birlikte tahsiline hükmedildiği, temyiz edilmeksizin kesinleşen bu karar gereğince yapılan icra takibi sonucunda, hüküm altına alınan asıl alacak toplamı ve faiz miktarının davacı tarafından tahsil edildiği toplanan delillerden anlaşılmaktadır. Bu yönlerden taraflar, Yerel Mahkeme ve Yüksek Özel Daire arasında da bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. Keza, somut olayda, davalının sebepsiz zenginleşmesinin mevcut olmadığı da, hem yerel mahkemenin ve hem de Yüksek özel Daire'nin kabulündedir.

Görölmekte olan davada, davacı vekili, davalı Leman O.'ın satış sözleşmesini 28.7.1994 tarihinde feshetmesine ve ödenen bedeli bu tarih itibariyle ve faiziyle birlikte geri vermesinin gerekmesine rağmen, ödenen satış bedelinin ancak 15 ay sonra tahsil edilebildiğini, bu gecikme nedeniyle faizle karşılanamayan munzam zarar oluştuğunu, keza inşaat bedelinin yasal faiziyle birlikte ödenmiş olmasının da sebepsiz zenginleşmeye neden olduğunu ileri sürmüş ve bu olgulara dayalı olarak munzam zarar ve alacak isteminde bulunmuştur.

Uyuşmazlık, somut olayda, munzam zarar tazminatı istenilebilmesi için gerekli yasal koşulların mevcut olup olmadığı noktasında toplanmaktadır. O nedenle, öncelikle, munzam zarar kavramı ve bunun kanıtlanması konusunda aşağıdaki açıklamaların yapılmasında yarar görölmüştür.

Bir davada öne sürölen maddi olgulara uygulanacak yasa maddelerini bulmak ve uygulamak ve davanın hukuki nitelendirilmesini belirlemek hakimnin doğrudan görevidir (H.U.M.K.Md.76).

Dava hukuksal nitelikçe BK. 105 den kaynaklanan "munzam zarar" istemine ilişkindir.

Anılan yasa maddesine göre "alacaklının duçar olduğu zarar,geçmiş günler faizinden fazla olduğu surette borçlu kendisine hiçbir kusur isnat edilemeyeceğini isbat etmedikçe bu zararı dahi tazmin ile mükelleftir".

Munzam zarar sorumluluğu kusura dayanan temerrüdün hukuki bir sonucudur ve borçlunun zararının faizi aşan bölümüdür.

Borçlu para borcunu vadesinde ödemediğinde (temerrüdü oluştuğunda) sözleşme veya yasada belirlenen "gecikme faizi" ödeme yükümü altına girer. Bu

durumda B.K.103 uyarınca alacaklının mutlak ve tartışmasız bir zarara uğradığı kabul edilmektedir. O nedenle alacaklıya, uğradığı zararı isbat yükümü verilmeksizin, en önemlisi borçlunun, kusuru olup olmadığı araştırılmaksızın yasa gereği kabul edilen zararı giderme hakkı tanınmıştır.

Bunun dışında, alacaklının uğradığı zarar temerrüt faizinin üstünde gerçekleşmiş elması durumlarında ise davada uygulanması gereken B.K.105 gündeme gelir.

Öncelikle, "munzam zarar" ın hukuki tanımı ve kapsamı üzerinde durulmasında yarar vardır.

Munzam zarar borçlu temerrüde düşmeden borcunu ödemiş olsaydı, alacaklının malvarlığının kazanacağı durum ile temerrüt sonucunda ortaya çıkan ve oluşan durum arasındaki farktır. Diğer bir anlatımla, temerrüt faizin aşan ve kusur sorumluluğu kurallarına bağlı bir zarar şeklinde tanımlanabilir.

B.K. 105, kaynağı ne olursa olsun, temerrüt faiz yürütülebilir nitelikte olmak koşuluyla bütün para borçlarında uygulanma olanağına sahiptir. Borcun dayanağı haksız fiil, sözleşme, nedensiz zenginleşme, kanun, vekaletsiz işgörmeye olabilir.

Bu bağlamda hemen belirtelim ki, munzam zarar borcunun hukuki sebebi, asıl alacağın temerrüde uğraması ile oluşan hukuka aykırılıktır. O nedenle, borçlunun munzam zararı tazmin yükümlülüğü (BK.md.105), asıl borç ve temerrüt faizi yükümlülüğünden tamamen farklı,

temerrüt ile oluşmaya başlayan asıl borcun ifasına kadar zaman içinde artarak devam eden, asıl borçtan tamamen bağımsız yeni bir borçtur.

Munzam zarar bu hukuki niteliği ve karakteri itibariyle, asıl alacak ve faizleri yönünden icra takibinde bulunulması veya dava açılmasıyla sona ermiyeceği gibi, icra takibi veya dava açılması sırasında asıl alacak ve temerrüt faizi yanında talep edilmemiş olması halinde dahi (B.K.md.105/2) takip veya davanın konusuna dahil bir borç olarak da kabul edilemez. Hal böyle olunca, asıl alacağın faizi ile birlikte tahsiline yönelik icra takibinde veya davada munzam zarar hakkının saklı tutulduğunu gösteren bir ihtiraz! kayıt dermeyanına da gerek bulunmamaktadır. Ayrı bir dava ile on yıllık zamanaşımı süresi içinde her zaman istenmeği mümkündür.

Munzam zarar sorumluluğu, kusur sorumluluğuna dayanır. B.K.105 kusur karinesini benimsemiştir.

Munzam zarardan kaynaklanan tazminat borcunun doğması için aranan kusur borçlunun temerrüde düşmekteki kusurudur. Farklı bir anlatımla, burada

zararın doğmasına yol açan bir kusur ilişkisi aranmaz ve tartışılmaz. Sorumluluk için borçlunun temerrüde düşmekteki kusurunun varlığı asıldır.

Kural olarak munzam zarar alacaklısı, öncelikle temerrüde uğrayan asıl alacağının varlığını, bu alacağın geç veya hiç ifa edilmemesinden dolayı temerrüt faizi ile karşılanmayan zararını, zarar ile borçlu temerrüdü arasındaki uygun illiyet bağıını isbat etmekle yükümlüdür. Alacaklı borçlunun temerrüde düşmekte kusurlu olduğunu ispatla yükümlü değildir. Borçlu ancak temerrüdündeki kusursuzluğunu kanıtlayarak sorumluluktan kurtulabilir.

Sırası gelmişken belirtelim ki, munzam zarar davalarında alacaklının (davacının) isbat yükümlülüğü çok sıkı kurallara bağlanmamalı, genel ispat yöntemlerinde olduğu gibi her olayın kendi yapısı ve özelliği içinde değerlendirmeye tutulmalıdır. Örneğin, yaşayan hayatın gerçekleri ve deneyimlerinin zorunlu kıldığı herkesçe bilinen normal durumlar ile fiili karineler, diğer bir anlatımla M.K.6 da anlamım bulan genel kuralın istisnaları şeklinde ispat yükümünü ortadan kaldıran olgular, ispat hukuku açısından alacaklı yararına değerlendirilmeli, bunların aksini iddia eden borçluya ispat yükünün düştüğü kabul edilmeli en önemlisi hükmedilecek zarar miktarı ve kapsamının tesbitinde BK.43/2 hükmünden yararlanılmalıdır.

Ülkemizde süregelen hiper enflasyonun belli yıllarda yüzde yüzlerde seyrettiği, vadeli mevduatların en az bu oranlarda gelir getirdiği, yabancı para değerinin (kurların) her zaman temerrüt faiz oranlarını aştığı, banka kredilerinin yüzde iki yüze kavuştuğu, paranın iç alım (satım) alma değerinin büyük ölçüde azaldığı tartışmasız, yaşanan bir gerçek olduğu çok açıktır.

Böyle bir enflasyonist ortamda bireyin parasının değerini sabit tutmak ve kazanç sağlamak için bir çaba ve girişimlerde bulunması, örneğin en azından vadeli mevduat veya kurları devamlı yükselen döviz yatırımlarında değerlendirmesi, olayların normal akışına, hayat tecrübelerine uygun düşen bir karine olarak kabul edilmesi zorunludur.

Gerçekte de, anlatılan enflasyonist ortamda yaşayan makul, normal bir kişinin parasını atıl biçimde elde tutmayacağı, gelir getirici bir yatırıma dönüştüreceği, insan yapısının ve menfaatlerini koruma içgüdüsünün de tabii bir sonucudur.

Hal böyle olunca, enflasyonist ekonominin olumsuz etki ve sonuçları kamuca az veya çok herkesin bildiği, en önemlisi gerekli olduğu taktirde bilinebilmesinin kolayca gerçekleştirilebileceği ve mahkemelerin de bilgisi altında olan vakıalar olarak kabulü gerekir. Yasal deyimi ile "MARUF VE meşhur" vakıalardır ve bunların isbatına gerek yoktur (H.U.M.K.md.238/2).

Yine Bankalar Kanunu'nun 37 nci maddesiyle, 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu'nun 4 ve 40 maddeleri gereğince. Hükümet ve Merkez Bankası'nca ilan edilen vadeli mevduat faizleri ile Resmi Gazetede yer alan "T.C.Merkez Bankası'nca Belirlenen Döviz Kurları ve Devlet iç Borçlanma Senetlerinin Günlük Değerleri" şeklinde gösterilen ve tüm günlük gazetelerde T.R.T. ile özel televizyonlarda da tekrarlanan ilanlar; hukuki güvenlik nedeni ile gerçeği aksettirdiği ve aksi sabit oluncaya kadar yazılı delil oluşturacağı da göz ardı edilemeyecek bir realitedir (M.K.md.7, 29, İİK. md.8/son f).

Bunların yanında, 20.10.1989 T. K.3 sayılı içtihadı Birleştirme Kararında "para her zaman kullanılması mümkün ve temettü getiren bir meta olduğundan geç ödenmesi halinde zararın vücudu muhakkaktır" şeklindeki kabulde az yukarıda açıklanan hukuki tesbit ve bulguları doğrulamaktadır.Şu durum karşısında,alacaklının davasında dayandığı maddi olgulara uygulanması zorunlu görülen H.U.M.K. md.238/2 ve M.K.7 anlamında belirlenen delillerle alacaklı zararının kanıtlandığına ilişkin karinenin vücut bulduğu ve böylece davacının zararını isbat yükümünü ifa ettiği açıktır. Bu aşamadan sonra subut bulan karinenin aksini kanıtlayarak, sorumluluktan kurtulmak isteyen borçlunun; somut olayın özellikleri nedeni ile ya alacaklının bir zarara uğramadığını, yada borcunu zamanında ifa etmiş olsa idi dahi alacaklının borç konusu miktarı değeri düşmeyecek bir biçimde değerlendiremeyeceğini ispat etmesi gündeme gelebilir.

Açıklanan yasal durum ve ilkeler ışığında somut olaya bakıldığında: Özel Daire bozma kararında da belirtildiği üzere, davalı Leman Oral, resmi şekle uyulmayarak yapılan ve bu yüzden geçersiz olan satış sözleşmeleri uyarınca davacıdan aldığı satış bedeli yönünden, davacının daha önce tescil, bu mümkün olmadığı takdirde bedelin iadesi istemiyle açtığı davanın tarihi olan 29.9.1994 tarihinde temerrüde düşmüştür. Para borcunu o tarihte ödemeyen davalı, eğer davacının, anılan davada hüküm altına alınan yasal faizi aşan bir zararı varsa, bunu tazminle yükümlüdür. Mahkemece yapılması gereken iş, davanın bu şekilde nitelendirilmesi, tarafların delil ve karşı delillerinin bu çerçevede toplanması ve ortaya çıkacak uygun sonuç çerçevesinde, davacının munzam zarar istemi hakkında bir karar verilmesidir.

Hal böyle olunca, mahkemece Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken,önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır.Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır.

SONUÇ : Davacı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile,direnme kararının yukarıda ve Özel Daire bozma kararında gösterilen nedenlerden dolayı H.U.M.K.nun 429. Maddesi gereğince **BOZULMASINA**, istek halinde temyiz peşin harcının geri verilmesine, 19.6.2002 gününde oyçokluğu ile karar verildi.

